

Semnificația proceselor de integrare economică

Florentina POPESCU

Integrarea economică este de cele mai multe ori privită ca o inițiativă de corectare a aşa-numitelor imperfecțiuni ale pieței care apar la nivel internațional. Prin libera funcționare a pieței nu ar putea fi furnizate bunuri publice internaționale cum ar fi stabilitatea economică, pacea, etc. Acesta ar constitui un argument pentru existența unui guvern internațional care să asigure respectivele bunuri publice internaționale și să acționeze ca un creditor de ultimă instanță în condițiile unei crize financiare internaționale. În lipsa unui astfel de guvern, va trebui să existe un stat care să-și asume rolul de hegemon. Aranjamentele integrationiste regionale sunt considerate a fi expresia diferențelor în privința preferințelor pentru bunuri publice. Argumentul eliminării costurilor de tranzacționare (costuri de informare, negociere) susține integrarea a două țări într-o singură unitate administrativă după modelul fuziunii a două activități într-o singură firmă, prin intermediul căreia se realizează internalizarea efectelor externe. Eliminarea costurilor de tranzacționare nu este, însă, recomandată decât atunci când beneficiile estimate de pe urma unei astfel de integrări depășesc costurile de administrare ale noului sistem. În plus, piața deține un meca-

nism de limitare a nivelului unor astfel de fuziuni care împiedică introducerea haosului calculațional, ceea ce nu se întâmplă, păstrând analogia, în cazul integrărilor determinate de către state.

În cazul adoptării unei monede unice se poate invoca mai marea credibilitate și rezistență la diferitele presiuni ale unei agenții internaționale căreia îi este încredințată politica monetară, în comparație cu guvernele naționale. Nu există nici-un motiv, însă, pentru care o astfel de agenție să nu se confrunte cu presiuni similare pe măsură ce localizarea centrului de decizie este conscentizată. O alternativă o reprezintă liberalizarea concurenței între monedele naționale care este o metodă mai adecvată de selectare a unei monede păternice decât adoptarea unei monede unice care are defectul caracteristic tuturor monopolurilor: produsul lor trebuie folosit chiar dacă este nesatisfăcător.

Aderarea la o astfel de grupare integrationistă, în cazul de față Uniunea Europeană, este mai avantajoasă pentru o țară aflată într-un proces de tranziție la economia de piață și confruntată cu importante probleme economice precum România. Pe de o parte, reprezintă participarea la o

zonă cu o mai mare stabilitate și libertate economică, pe de altă parte determină o accelerare a procesului de adoptare a instituțiilor specifice economiei de piață. O dată cu calitatea de membru sunt importante, însă, și toate deficiențele acestei grupări, măsurile controversate în privința politicilor sociale sau a politicii agricole.

1. Fundamentele teoretice ale proceselor integratoriste

Argumentele tradiționale în favoarea proceselor integratoriste își au sursa în anumite dezvoltări din economia politică a bunăstării, în care statului îi este rezervat un rol activ în reglementarea funcționării sistemului economic, pentru corectarea aşa-ziselor eșecuri ale pieței (*market failures*) și restaurarea optimului economic.

Rațiunile pentru imposibilitatea atingerii unui maximum de bunăstare prin libera funcționare a pieței, fără intervenția statului, se referă, pe de o parte, la preferința "total irațională" a indivizilor către satisfacții prezente, mai reduse, față de satisfacții mai mari în viitor, astfel că individul nu își distribuie în mod rațional resursele între prezent și viitor, iar, pe de altă parte, la existența efectelor externe, pozitive sau negative, pe care unele activități le generează asupra altora.

A.C. Pigou¹ consideră satisfacția oferită de consumul aceluiași bun la momente diferite în timp ca fiind *ceteris paribus* egală, astfel că individul, preferând o satisfacție prezentă

unei mai mari în viitor își diminuează propria bunăstare, reprezentată de suma satisfacțiilor sale la momente diferite în timp.

Dacă amânarea consumului unui bun nu ar produce nici o insatisfacție, nu ar fi de mirare faptul că preferința de timp îi apare ca datorându-se unei defecțiuni a facultăților individuale.² Dar astfel, nu numai că consumul ar putea fi amânat oricât de mult timp, dar nu ar mai exista nici-un motiv pentru a consuma ceva vreodată³.

Consecința viziunii lui Pigou este o preocupare generalizată privind "subeconomisirea" și risipa resurselor naturale de către generațiile actuale în detrimentul generațiilor viitoare. Presupusa "miopie" a individului, care este incapabil să-si aloce resursele între prezent și viitor, ar determina un nivel al economisirii nesatisfăcător din punct de vedere social. În viziunea lui Pigou acest fapt ar justifica o intervenție a statului în direcția stabilirii unui nivel al impozitării mai mare decât cel necesar pentru a-și acoperi cheltuielile, dirijând către piața de capital resursele suplimentare, care ar fi fost destinate (ipotetic) consumului.

² "The preference for present pleasures does not imply that a present pleasure is any greater than a future one of the same magnitude. It implies only that our telescopic faculty is defective, and that we, therefore, see future pleasures as it were, on a diminished scale".

³ Pigou admite totuși existența incertitudinii cu privire la satisfacțiile oferite de un consum viitor, ca și incertitudinea pe care o produce caracterul limitat al vieții și astfel posibilitatea de a se bucura de roadele investițiilor prezente.

¹ A.C. Pigou, *The Economics of Welfare*, Macmillan, St. Martin's Press, 1932

Pigou admite totuși existența incertitudinii cu privire la satisfacțiile oferite de un consum viitor, în special în legătură cu caracterul limitat al vieții, acesta fiind singurul motiv pe care îl găsește împotriva unei taxări totale a veniturilor și direcționarea tuturor resurselor către investiții. Așadar, această slăbire a dorinței pentru viitor este responsabilă pentru risipirea darurilor Naturii. Astfel, "statul este garantul generațiilor neînnăscute" împotriva *discounting*-ului nostru irațional ca și a preferinței pentru noi înșine în dauna descendenților noștri.

În fapt, pe o piață liberă, unde riscul este suportat de către antreprenor, nu putem vorbi de o risipă a resurselor. Cel ce poate fi acuzat de risipă a resurselor este chiar statul, care nu are nici-o motivație în direcția investirii corespunzătoare a resurselor pe care le colectează.

Cel de-al doilea motiv pentru care se consideră necesară o intervenție a statului pentru restaurarea optimului economic și atingerea, astfel, a maximului de bunăstare, este existența unei divergențe între costurile marginale private și cele sociale ale diferitelor activități. Datorită faptului că agentul nu are în vedere atunci când ia decizia de investire decât costul și beneficiul privat și nu și efectele pe care activitatea sa le generează asupra altor agenți, piața determină, raportat la optimul social, o subalocare a resurselor către acele activități care generează efecte externe pozitive, respectiv o supraallocare către acele activități care generează efecte negative asupra altor agenți.

Motivele pentru care respecti-

vele efecte nu pot face obiectul unei tranzacții pe piață între cei implicați este prezența unor caracteristici tehnologice ale respectivelor bunuri care fac dificilă definirea și impunerea drepturilor de proprietate. Faptul că beneficiarii respectivelor economii externe nu pot fi determinați să plătească ar determina un nivel sub-optimal al activităților generatoare de astfel de efecte sau chiar o situație în care respectivele bunuri nu sunt produse. Astfel de bunuri sunt bunurile publice în cazul cărora imposibilitatea de a-i determina să plătească pe cei ce beneficiază de pe urma respectivului bun și se sustrag (*free-riders*) ar îndreptăți furnizarea lor de către stat care deține monopolul folosirii forței.

Dificultatea definirii drepturilor de proprietate a fost, adeseori, exagerată. Coase observă cum Meade¹ care se folosește de exemplul albanelor care realizează polenizarea livizilor, ca un exemplu de interacțiune care nu poate fi rezolvată prin intermediul pieței, ignora existența în SUA a unor astfel de contracte, între crescătorii de albine și cultivatori.² Dificultăți în definirea drepturilor de proprietate apar mai cu seamă acolo unde avem de-a face cu proprietate comună, caz în care este dificil de stabilit partea la care este îndreptățit fiecare din produsul comun. Acestea fiind, ar trebui să vorbim mai degrabă de un esec al proprietății comune (*collective*

¹ James Meade, *External Economies and Diseconomies in a Competitive Situation*, în: *The Economic Journal*, 1952, p. 54-67.

² R. H. Coase, *The Firm, the Market and the Law*, The University of Chicago Press, 1988, p. 29.

failure) decât de un eșec al pieței (*market failure*).¹

Chiar și așa, simpla dificultate în definirea și aplicarea drepturilor de proprietate nu justifică furnizarea de către stat a bunului respectiv, obligând să plătească și pe acei pentru care respectivul produs nu constituie un bun. Faptul că un individ nu poate fi exclus de la consumul unui bun nu spune nimic despre faptul dacă individul dorește sau nu respectivul bun. Mai mult, statul nu are cum să certifice existența unor asemenea preferințe, nici chiar prin consultarea opiniei publice. Eventuala preferință a individului nu poate fi arătată decât în acțiunea sa de a plăti pentru respectivul bun. Toate bunurile sunt mai mult sau mai puțin publice și private, singura modalitate de desemnare a unui bun ca bun public fiind existența unei cereri efective pentru respectivul bun la nivel național.

Mai mult, nu este însă evident de ce anumite activități trebuie întreprinse atâtă timp cât nu există pentru ele o cerere suficient de mare. Faptul că un bun nu poate fi produs nu înseamnă că acel bun ar trebui produs. Orice considerație de acest tip (cu privire la ce bunuri ar trebui produse) nu mai ține de știința economică, ci este o problemă de etică.²

Teoria bunurilor publice, extinsă

la nivel internațional, a dat naștere la inițiative de coordonare a politicilor economice naționale și chiar la propunerile pentru existența unui guvern internațional.³ Un astfel de guvern ar trebui să-și asume sarcina furnizării bunurilor publice, a stabilizării economiei mondiale în perioade de criză, rolul creditorului de ultimă instanță, ca și acela de a menține o anumită structură a ratelor de schimb și de a coordona politicile macroeconomice. În lipsa unui guvern internațional, îndeplinirea sarcinilor mai sus-amintite ar cădea în sarcina unui stat care își asumă rolul de hegemon. Rațiunile pentru care un stat ar prelua un astfel de rol ar fi "fie întrevederea posibilității unor viitoare câștiguri de pe urma poziției sale, fie pur și simplu pentru prestigiul, glorie, imortalitate".⁴ Dar aceasta ar face din bunurile pe care le furnizează respectivul stat bunuri perfect private.

În acest cadru, existența aranjamentelor regionale este explicată prin existența unor diferențe în privința preferințelor pentru bunurile publice. Dar cum nu putem stabili existența unor preferințe pentru bunurile publice, cu atât mai mult nu putem stabili existența unor diferențe în privința acestor preferințe.

R.H. Coase⁵, în critica sa asupra tradiției pigoviene, arată că nu în orice situație este benefică eliminarea

¹ Tom Bethell, *The Free-Rider Confusion*, în: *Economics of Liberty*, The Ludwig von Mises Institute, 1990.

² Murray N. Rothbard, *For a New Liberty. The Libertarian Manifesto*, Fox&Wilkes, 1994 sau H.H. Hoppe, *The Economics and Ethics of Private Property - Studies in Political Economy and Philosophy*, Kluwer Academic Publishers, 1993.

³ C.P. Kindleberger, *The International Economic Order. Essays on Financial Crisis and International Public Goods*, MIT Press, 1988.

⁴ C. P. Kindleberger, *idem*.

⁵ R. H. Coase, *The Problem of Social Cost*, în: *The Firm, the Market and the Law*, The University of Chicago Press, 1988, p. 95-156.

efectelor externe și că nu orice măsură care ar realiza acest lucru este cu necesitate dezirabilă. Indiferent ce măsură corectivă am adopta, ea determină o serie de alte schimbări în cadrul sistemului care pot genera un rău mai mare decât răul originar. Nu avem de comparat o stare în care există asemenea efecte cu o stare ideală în care ele nu ar exista, ci avem de ales între două rele, unul în care este afectat cel ce suportă efectele negative și unul în care este afectat cel ce le generează prin măsurile care se iau pentru restrângerea activității sale. Această din urmă alternativă presupune trei metode de rezolvare a situației, sarcina noastră fiind să alegem acel aranjament social care prezintă cele mai reduse costuri. Avem de ales fie o tranzacție între cei implicați, fie internalizarea efectelor prin fuziunea celor două activități într-o singură unitate administrativă, de tipul firmei, fie intervenția directă a statului pentru reglementarea respectivei activități. Fiecare dintre acestea presupune anumite costuri: costuri de tranzacționare în cazul celei dintâi, costuri de administrare, de organizare în cel de-al doilea și costurile pe care le presupune intervenția guvernamentală (statul putând fi gândit ca o super-firmă), incluzând toate consecințele pe care le poate avea o astfel de intervenție.

Eliminarea efectelor externe se poate realiza foarte bine prin tranzacții pe piață între indivizi ori de câte ori costurile de tranzacționare nu depășesc beneficiile așteptate de pe urma eliminării efectelor externe. Faptul că aceste tranzacții nu se realizează întotdeauna înseamnă doar că există

niște costuri ale recurgeri la piață, costuri de tranzacționare, care depășesc beneficiile așteptate de pe urma eliminării efectului extern. Cu atât mai puțin este de dorit o intervenție guvernamentală, statul trebuind la rândul său să țină seama de costurile informării cu privire la mărimea daunelor cauzate de respectivul agent asupra altuia și de costurile de administrație a schemei care ar fi pusă în practică. În fapt, statul nici nu poate realiza o estimare a costului pe care îl suportă un agent nu numai pentru că avem de-a face întotdeauna cu costuri subiective, dar pentru că nici agentul care face alegerea nu se poate vreodată bucura de alternativa respinsă care reprezintă costul (costul de oportunitate).¹

Costuri de tranzacționare sunt considerate a fi toate acele costuri asociate negocierilor între diferenți decidenți posesori ai factorilor de producție, costurile legate de definirea și respectarea drepturilor de proprietate, etc. În literatura instituționalistă² acestea sunt desemnate drept costuri în afara pieței. În fapt, nu există nici-un motiv pentru care aceste servicii să nu fie furnizate prin intermediul pieței atunci când acest lucru este profitabil. Ori de câte ori este eficientă specializarea și schimbul între indivizi, bunurile respective vor fi produse de indivizi diferenți și va avea loc un schimb,

¹ James M. Buchanan, *Introduction: L.S.E. Cost Theory in Retrospect*, în: *L.S.E. Essays on Cost*, p. 4-5, după M. N. Rothbard, *Economic Calculation under Socialism* în: *Logic of Action*, vol. I, p. 404-405.

² See Douglass C. North, *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, 1990, p. 61-69.

atunci când alternativa autarhiei este viabilă același individ își va asuma sarcina producției ambelor bunuri și vom avea astfel o fuziune (integrare) a celor două activități într-o singură unitate administrativă.¹

Faptul că este mai economic să produci unele bunuri fără a recurge la schimb nu justifică desemnarea acestor bunuri ca o categorie aparte. Observația potrivit căreia în țările mai puțin dezvoltate costurile de tranzacționare sunt mai mari, surprinde de fapt existența unei accentuate specializări în cazul țărilor dezvoltate, țările puțin dezvoltate având o economie mai autarhică (cu o pondere ridicată a autoconsumului).

Coase a observat că dimensiunea firmelor este de regulă redusă relativ la dimensiunea sistemului economic. Se poate deduce de aici că piața conține un mecanism de auto-apărare împotriva apariției unui cartel uriaș, care să integreze toate activitățile. Costurile integrării devin prohibitive de îndată ce dispare piața pentru bunurile de producție, unealta indispensabilă pe care o are antreprenorul pentru a calcula.²

Procesul de integrare între economiile naționale, a cărui esență o re-

rezintă coordonarea politicilor economice, este privit ca un proces de eliminare a costurilor asociate procesului de negociere între țări ori de căte ori o măsură de politică economică a unui stat afectează bunăstarea unui alt stat (de exemplu, decizia de devalizare a monedei unei țări în raport cu moneda altei țări determină o ieftinire a produselor exportate de cea dintâi pe piața celei din urmă, care afectând unii producători locali poate genera presiuni sociale în țara importatoare, care poate adopta, ca răspuns, diferite măsuri de protecție). În astfel de cazuri, poate fi mai economică coordonarea politicilor economice și încreșterea deciziei unei agenții supranaționale.

Deciziile de politică economică pot fi luate la diferite niveluri, de la nivelul comunităților locale la nivel mondial. Importantă este determinarea nivelului optim la care trebuie luată decizia, nivel care presupune în același timp un maximum de participare și efecte externe minime (efectele deciziilor politice asupra indivizilor care nu sunt implicați în respectiva problemă), ideal fiind ca deciziile să fie luate la nivelul celor afectați de o anumită problemă.

Centralizarea deciziei presupune anumite costuri. Nivelul optim al deciziei s-ar stabili acolo unde costurile administrative nu depășesc beneficiile asociate centralizării procesului decizional. În limbaj coasian, am spune că costurile administrative nu depășesc costurile de tranzacționare.

Tinbergen³ clasifică instrumen-

¹ Coase consideră că sistemul economic deține două moduri alternative de organizare, una de tipul pieței și două de tipul firmei. Alocarea resurselor se poate face fie prin intermediul pieței, al sistemului de preturi, fie poate fi o alocare administrativă de tipul celei din interiorul unei firme. O organizație preia sarcina alocării (administrative) a resurselor ori de căte ori costurile administrative sunt mai reduse decât costurile de tranzacționare pe piață.

² M.N. Rothbard, *Ludwig von Mises and Economic Calculation under Socialism*, în: *Logic of Action*, vol. I.

³ Jan Tinbergen, *Production, Income and Welfare: The Search for a Optimal Social Order*, Wheatsheaf Books, 1985.

tele de politică economică în conflictuale (*conflicting*) și susținătoare (*supporting*) după cum folosirea lor afectează pozitiv sau negativ celelalte țări. În ambele aceste două cazuri este considerată benefică o centralizare a deciziei și încredințarea acesteia unei agenții supranaționale care să interzică utilizarea instrumentelor conflictuale și să promoveze intensificarea utilizării celor din urmă. În orice caz, utilizarea descentralizată a instrumentelor nonneutre ar duce la o situație suboptimală.

1.2. Cordonarea politicilor monetare

Cel mai interesant de discutat caz de coordonare este cel al politicilor monetare. Motivele cel mai adesea invocate în sprijinul coordonării politicilor monetare, la nivel global sau regional, și a adoptării în cele din urmă a unei monede unice, sunt eliminarea riscurilor asociate comerțului internațional, datorate modificării ratelor de schimb între monedele naționale și inconvertibilității monedelor, ca și eliminarea costurilor de tranzacție prin introducerea unei mai mari transparențe a prețurilor.

Argumentele în sprijinul liberei fluctuații a monedelor naționale una față de celalătă erau în mod tradițional legate de posibilitatea absorbirii șocurilor asimetrice prin deprecierea monedei naționale. Mundell (1961)¹ rezerva posibilitatea adoptării de rate de schimb fixe între monede pentru acele zone în care se înregistrează o suficientă flexibilitate a salariilor și

mobilitatea forței de muncă pentru ca ajustarea în cazul șocurilor asimetrice în privința cererii (pentru produsele uneia dintre țările parte a uniunii monetare) să se facă fără recurgerea la modificarea ratelor de schimb. O zonă care îndeplinește respectivele condiții este o zonă monetară optimă (*optimal currency area*). Chiar dacă practica devalorizărilor competitive a ieșit, între timp, din uzul decidențiilor în privința politicii economice, rezultatele unor astfel de măsuri dovedindu-se a fi mai degrabă dăunătoare, se menține o anumită preocupare privind costurile, în termeni de suveranitate, ale integrării monetare, care face imposibilă folosirea politicii monetare pentru urmărirea obiectivelor de politică economică, singurul instrument care rămâne la dispoziția statelor pentru a-și urma propriile politici fiind politica fiscală. Astfel, în condițiile interzicerii monetizării deficitelor bugetare, singura soluție pentru acoperirea acestora rămâne fie creșterea impozitelor, o metodă de colectare a veniturilor mult mai vizibilă și deci dificil de aplicat decât inflația, mai ales în cazul țărilor cu un sistem de impozitare mai puțin dezvoltat și cu un public mai puțin educat din punct de vedere financiar, fie contractarea de împrumuturi, și aici existând limite ale îndatorării publice care pentru Uniunea Monetară Europeană, de exemplu, sunt de 60% din PIB.

Adoptarea unei monede unice globale presupune o disciplină financiară severă din partea statelor. În cazul în care aceste condiții de disciplină ar fi realizate, ar fi la fel de funcțional și un sistem al monedelor naționale, cu condiția ca guvernele na-

¹ R. Mundell, *A Theory of Optimal Currency Areas*, American Economic Review, 1961.

ționale să fie la fel de credibile precum o agenție supranațională în angajamentul lor în ceea ce privește înscrierea pe termen lung în respectivii parametrii. Motivul pentru care guvernele nu sunt în general dispuse să cedeze acest atribut al suveranității îl constituie tocmai dorința de a-și păstra posibilitatea de a depăși situațiile dificile prin realizarea de deficite.

Astfel, singura deosebire față de un sistem monetar cu parități fixe între monede sau cu o marjă redusă de fluctuație și cu convertibilitate totală între diferitele monede ar fi aceea că încredințarea politicii monetare unei agenții supranazionale ar avea menirea să împiedice recurgerea la realinierea parităților atunci când ar exista o presiune în acest sens.

F.A. Hayek¹ argumentează împotriva adoptării unei monede unice, arătând că liberalizarea concurenței între monedele naționale ar fi o cale mai adekvată de selectare a unei monede puternice, decât adoptarea unei monede unice care nu ar face decât să determine țările cu un public mai sofisticat din punct de vedere financiar să suporte greșelile celor mai puțin dezvoltate din acest punct de vedere. În plus, impunerea unei monede unice ca și impunerea oricărei monede oficiale prezintă defectul caracteristic tuturor monopolurilor: produsul lor trebuie folosit chiar dacă este nesatisfăcător și, în plus, monopolistul nu are nici-o motivație pentru descoperirea de metode mai bune pentru a satisface o anumită nevoie.

¹ F.A.Hayek, *The Denationalization of Money*, The Institute of Economic Affairs, 3rd edition, 1990.

Libera concurență între monedele naționale și, în ultimă instanță, abolirea monopolului statului de emisiune de monedă ar face ca guvernele să fie puse în imposibilitatea de a masca deprecierea monedei naționale. Avantajul pe care îl derivăm din negocierea tranzacțiilor cu un singur tip de bani (posibilitatea de comparare a prețurilor) este prea scump plătit prin inflația sistematică și instabilitatea pe care o generează comportamentul monopolistului.

Fără îndoială, încredințarea politicii economice unei agenții supranazionale va împiedica guvernele naționale să adopte anumite măsuri inevitabile în condițiile unor presiuni sociale acute, măsuri care, pe termen lung, au un efect distructiv asupra pieței. Este o chestiune de timp, însă, până când o agenție supranazională căreia îi este încredințată decizia în politica economică se va confrunta cu presiuni din partea grupurilor interese, aşa cum se întâmplă în prezent cu autoritățile naționale. De altfel, acest proces este deja vizibil, cel puțin în privința politicii agricole comune, în cazul căreia Comisia Europeană a trebuit să facă față în repetate rânduri presiunilor exercitate de fermierii comunitari. Supusă presiunii este și Banca Centrală Europeană, în cazul căreia, ca și în cazul altor instituții cu o mare putere de decizie ale Uniunii, controlul exercitat de cetățenii statelor membre este considerat insuficient². Funcționarea sa independentă, cel puțin teoretic, în afara controlului Parlamentului Euro-

² Valerie Symes, Carl Levy and Jane Littlewood (eds.).

pean sau al Consiliului de Miniștri, ar putea constitui o garantie în privința unei mai eficiente politici la nivel european urmând modelul german care este, în mod tradițional, atașat unui riguros control al inflației.

Indiferent, însă, că decizia se ia la un nivel local, național sau supranational presunile grupurilor de interes vor fi direcționate către autoritatea care are puterea de a influența o anumită stare de fapt, indiferent la ce nivel se situează aceasta. În cazul Uniunii Europene este cu atât mai previzibil acest lucru cu cât, în contextul lărgirii, decalajele între diversele regiuni care vor fi parte a Uniunii Europene vor crește, și la fel și presunile sociale.

Există și păreri care văd, însă, în Uniunea Europeană nu o pierdere de suveranitate pentru statele membre, ci o sansă de restabilire a suveranității în privința politicilor economice, restaurând un mai mare control asupra proprietăților economiei, control diminuat în contextul interdependenței crescute din economia mondială.¹ Un argument la îndemână este creșterea puterii de negociere pe plan mondial, în relațiile cu marile puteri economice.

1.3. Coordonarea politicilor comerciale

O coordonată importantă o reprezintă coordonarea politicilor comerciale. Rațiunea unei astfel de co-

ordonări este împiedicarea așa-numitelor războiuri comerciale care pot determina generalizarea politicilor protecționiste și, astfel, distrugerea diviziunii internaționale a muncii și întoarcerea la o stare de autarhie. Politicile protecționiste, indiferent de motivațiile care stau la baza acestora, determină o pierdere de bunăstare pentru cetățenii țării respective în calitate de consumatori, iar, pe de altă parte, determină pierderi pentru unii producătorii străini care, în condițiile instituirii protecției, își pot pierde pozițiile anterioare deținute pe piața țării respective.

În general, motivația adoptării unor politici protecționiste este încurajarea producției autohtone în detrimentul celei străine fie din motive de securitate națională, fie pentru păstrarea locurilor de muncă autohtone în condițiile în care există o rigiditate la scăderea salariilor, fie pur și simplu pentru dezvoltarea locală a unor activități de la care se așteaptă efecte pozitive asupra restului economiei și care nu se pot dezvolta fără o susținere inițială.

În mod tradițional, persistența practicilor protecționiste a fost explicată prin posibilitatea mai redusă de concertare a consumatorilor și de influențare astfel a deciziei guvernamentale, consumatorii fiind cei care prin prețurile mai ridicate ale produselor importate și ale produselor autohtone protejate suportă, în cele din urmă, costul instituirii protecției, comparativ cu capacitatea mai mare de presiune asupra guvernului a producătorilor interesați în primirea unei astfel de protecții.

Noii teoreticieni ai comerțului internațional susțin, însă, existența

¹ Valerio Lintner, *Monetary Integration and the EU: Issues and prospects. Or, Will You Be Paying for the Millennium Party in ECU?* în: Valerie Symes, Carl Levy and Jane Littlewood (eds.), p. 154-174.

unor argumente economice pentru care, în anumite condiții, o politică intervenționistă, de instituire a unor subvenții sau taxe la exportul proprietelor produse, poate să fie superioară, din punct de vedere al creșterii bunăstării, unei politici de neintervenție. Astfel de situații sunt cele în care există aşa-numitele imperfecțiuni ale pieței, prezența economiilor de scală reprezentând o barieră la intrarea pe piață care permite existența numai a unui număr redus de firme pe piață respectivă. O țară poate exploata aceste imperfecțiuni ale pieței, cunoșcând astfel o creștere a bunăstării, cu condiția ca celelalte țări să nu replice la o astfel de politică, fie adoptând, la rândul lor, o schemă de subvenționare, fie instituind bariere la importul respectivelor produse. Dacă celelalte țări adoptă, la rândul lor, o astfel de politică comercială, se ajunge într-o situație de tipul dilema prizonierului în care fiecare dintre țări are de câștigat de pe urma coordonării pozițiilor. În această viziune comerțul internațional reprezintă un joc cu sumă nulă, câștigul unei țări constituind pierderea unei alte țări.

Modelarea acestor situații cu ajutorul teoriei jocurilor a căpătat o dezvoltare considerabilă în literatura economică, capacitatea explicativă a diferitelor modele fiind sensibilă la diferențele specificații ale schemelor de subvenționare adoptate: numărul de firme pe piață (acest tip de analiză se pretează la situația în care există un număr redus de producători), tipul de competiție (în prețuri sau în cantități) momentul la care se realizează intervenția, *ex ante* sau *ex post*, și gradul de credibilitate al guvernului

care se angajează în acțiunea de subvenționare, etc. O deficiență importantă a acestora este ipoteza existenței unui număr constant de firme pe piață, ignorând posibilitatea ca numărul de firme să se modifice ca răspuns la politicile promovate de către guvern, ca și ipoteza nemodificării comportamentului firmei concurente.

O altă deficiență a unor astfel de scheme de maximizare a bunăstării totale, în afara celor deja menționate, este insensibilitatea la problemele pe care le presupune redistribuția. Acțiunea de subvenționare, prin intermediul căreia se realizează un transfer de venit din partea celorlalți membrii ai societății către producătorii din industriile vizate, este considerată perfect îndreptățită atât timp cât reprezintă un transfer de venit în cadrul aceleiași țări. În evaluarea eficacității acestei inițiative este luată în calcul doar creșterea de profit pe care o înregistrează firma autohtonă în dauna firmei concurente străine. În cele mai multe cazuri, analizele sunt parțiale, identificând în mod direct câștigurile unei țări cu câștigurile producătorilor, fără a fi luate în considerare efectele pentru consumatorii ale intervenției.

Argumente de acest tip alimentează o dată în plus cererile pentru existența unor scheme redistributive la nivel internațional, pe motivul că unele țări au de pierdut ca urmare a acestor politici comerciale strategice urmate de unele țări pentru maximizarea propriei bunăstări.¹ Un cadru

¹ Richard E. Baldwin, *Are Economists Traditional Trade Policy Views Still Valid?*, în: *Journal of Economic Literature*, vol. XXX, June 1992, p. 827.

în care are loc o asemenea echilibrare a pierderilor unei părți cu câștigurile alteia se dorește a fi Acordul General pentru Tarife și Comerț, GATT, care organizează runde de negocieri pentru coordonarea politicilor comerciale în diferite sectoare.

Uniunea Europeană practică, de asemenea, de operațiuni de redistribuire a veniturilor între statele membre sub semnul coeziunii economice și sociale.

2. Principiile construcției europene și aderarea României la Uniunea Europeană

Principiile pe care este construită Uniunea Europeană sunt principiul codeciziei și solidarității, care se referă la modul de luare a deciziilor la nivelul Uniunii și la răspunderea comună pentru măsurile întreprinse, și principiul subsidiarității care spune că Uniunea Europeană își va asuma numai acele sarcini pe care consideră că le poate rezolva mai bine decât statele membre sau organele locale ale acestora. Astfel de probleme sunt considerate a fi, de pildă, cele ecologice sau problemele de securitate, care sunt considerate ca fiind mai bine gestionate la un nivel central. În ceea ce privește problemele care cad cu predilecție în sarcina autorităților locale, în cazul cărora se aplică principiul descentralizării activității, acestea sunt în general cele cu o componentă culturală, educația etc.

Obiectivele Uniunii Europene, așa cum au fost ele formulate în Tratatul de la Amsterdam privesc promovarea în interiorul Uniunii a "unei dezvoltări sustenabile, echilibrate și armonioase a activităților economice,

unui înalt nivel de ocupare și de protecție socială, egalității între bărbați și femei, a unei creșteri non-inflaționiste și sustenabile, a unui înalt grad de competitivitate și convergență a performanțelor economice, a unui înalt grad de protecție și îmbunătățire a calității mediului înconjurător, a creșterii standardului de trai și a calității vieții, și a solidarității și coeziunii economice și sociale a statelor membre."¹ Cheia realizării unei mai mari solidarități și a unei mai strânse coeziuni economice și sociale este considerată a fi promovarea unei mai mari egalități între cetățenii statelor membre ca și între regiuni și țări în interiorul Uniunii. În această accepție, problema coeziunii economice și sociale s-a pus începând chiar cu Tratatul de la Roma în al cărui preambul se menționa obiectivul reducerii disparităților între regiuni, obiectiv care a fost introdus ca atare pentru întâia dată în Actul Unic European și instituționalizat o dată cu Tratatul de la Maastricht.² Tratatul de la Amsterdam aduce o și mai mare importanță acordată obiectivului reducerii disparităților, (care oricum ocupa al doilea loc între posturile bugetare), dată fiind constatarea existenței încă a unor decalaje importante între regiuni chiar în ceea ce privește actualele state membre, dar și previzionarea adâncirii acestor decalaje odată cu aderarea țărilor din Europa Centrală și de Est.

Importanța pe care Uniunea

¹ The European Commission, *Treaty of Amsterdam: what has changed in Europe*, 1999.

² Commission Européenne, *Glossaire. Institutions, politiques et élargissement européenne*, 2000, p. 12.

Europeană o acordă politicii sociale și convergenței economice între statele membre și regiuni în cadrul acestora este reflectată de ponderea ridicată și în creștere a fondurilor structurale în totalul cheltuielilor Uniunii, în prezent existând programe pentru regiunile rămase în urmă (obiectivele 1 și 6), pentru zonele industriale aflate în declin (obiectivul 2) și pentru zonele rurale (obiectivul 5b). Se depun eforturi considerabile și pentru asigurarea locurilor de muncă și transformările din industrie (obiectivele 3 și 4). O asemenea politică ar părea să vină în sprijinul țărilor candidate din Europa Centrală și de Est, în perspectiva apropiatei lor aderări, dat fiind că deficitul existent între acestea și actualii membri ai UE este încă important, veniturile pe cap de locuitor în țările respective reprezentând doar o treime din media pe Uniune. Astfel, potrivit reglementărilor actuale toate regiunile țărilor candidate sunt eligibile pentru primirea de fonduri structurale sub obiectivul 1.¹

Politica respectivă este, însă, de natură să creeze statelor candidate o povară importantă în perspectiva participării lor la finanțarea actualelor scheme redistributive care să le îngreuneze și mai mult situația. Deși se afirmă necesitatea reformării politicii agricole și a fondurilor structurale în perspectiva extinderii spre est², accentul pus pe menținerea coeziunii

economice și sociale și pe asigurarea locurilor de muncă este de natură să complice procesul de integrare al țărilor estice, condiționat de existența și forma actualelor structuri redistributive.

În special în acele țări cu un nivel mai redus de dezvoltare dintre țările candidate, firmele nu vor putea să onoreze cerințele ridicate în privința protecției sociale pe care UE o impune proprietelor firmelor. Se prefigurează, în acest caz, o situație în care respectivele directive, deși importate în legislația românească, să nu se regăsească în realitatea economică. Adoptarea *acquis-ului* comunitar, în condițiile în care România nu poate onora angajamentele pe care și le ia prin respectivéle legi, riscă să devină o simplă formalitate. O astfel de situație este deja anticipată de UE, în rapoartele sale apărând din ce în ce mai pregnantă preocuparea cu privire la capacitatea administrativă a țărilor candidate, cu deosebire a României, cu privire la punerea în practică a reglementărilor adoptate.

Deși este remarcat efortul de adaptare la prevederile comunitare, în raportul Comisiei Europene cu privire la progresele României în privința *acquis-ului* comunitar, se atrage atenția asupra deficiențelor în privința aplicării efective a legilor adoptate. Un exemplu este cel al respectării drepturilor de proprietate intelectuală, în care caz apariția legii nu a stopat trendul ascendent al pirateriei. Raportul din 1999 al Comisiei Europene³ cotează România ca nesatisfăcător în

¹ European Commission, *Agenda 2000 - Volume II - Communication: The effects on the Union's policies of enlargement to the applicant countries of Central and Eastern Europe (Impact study)*.

² The European Commission, *Agenda 2000*.

³ The European Commission, *Enlargement 98, Commission Report. Romania*.

ceea ce privește progresele în privința adoptării *acquis*-ului comunitar, în special în ceea ce privește legislația cu privire la piața unică, și anume în privința achizițiilor publice, reglementarea pieței de capital, politica ajutoarelor de stat.

Dar înainte de toate este pusă sub semnul întrebării capacitatea administrativă și juridică a țărilor candidate de aplicare a *acquis*-ului comunitar în special în ceea ce privește libera circulație a bunurilor, protejarea sănătății, a mediului și a consumatorilor, impozitarea indirectă, controlul la frontieră, implementarea reglementărilor cu privire la ajutoarele din partea statului, capacitate de care depinde în mare parte funcționarea pieței interne.¹ Situația cea mai îngrijorătoare din perspectiva UE rămâne cea a controlului la frontieră care este de o importanță vitală în cazul în care frontieră României va deveni frontieră estică a UE.

Avantajele de care s-ar bucura actualele țări candidate în perspectiva aderării țin în special de libera circulație a bunurilor, care ar aduce beneficii importante consumatorilor, și de libera circulație a forței de muncă. Aceasta din urmă va permite cetățenilor statelor candidate să se angajeze oriunde pe teritoriul Uniunii, să rămână acolo în acest scop și să se bucure de un tratament similar în această privință cu cel al cetățenilor statelor deja membre. Fără îndoială, realizarea efectivă a acestei egalități de tratament este condiționată de o

serie de demersuri prealabile de armonizare în privința studiilor, în special de recunoașterea reciprocă a diplomelor și a calificărilor profesionale.

Dezavantajele sunt legate în special de puternicele presiuni sociale care vor însobi în mod previzibil procesul de ajustare. Dispariția unor producători autohtoni odată cu liberalizarea schimburilor va determina mutații structurale importante în economia românească, care vor determina creșterea considerabilă, cel puțin temporar, a numărului de șomeri.

Sub aspect instituțional, România are de câștigat prin accelerarea procesului de adoptare a instituțiilor asociate economiei de piață, împărtând însă, odată cu calitatea de membru al Uniunii, și toate slăbiciunile instituțiilor acesteia, aşa cum este cazul controversatei politici agricole comune etc.

În mod similar, participarea la uniunea monetară reprezintă pentru România o alternativă mai bună la actuala monedă națională. Ea va însemna participarea la o monedă comună mai puternică, chiar dacă nu reprezintă cea mai bună soluție posibilă, dată fiind evoluția nefavorabilă a monedei unice europeană în fața dolarului, încă de la lansarea acesteia la începutul anului 1999. Pentru România, această participare va presupune adoptarea unei drastice discipline financiare pentru reducerea inflației la nivelul țărilor vestice sau cel puțin al celorlalte țări candidate din Europa Centrală și de Est, care fără îndoială va genera convulsii sociale. Un astfel de efort se impunea oricum, perspectiva aderării la Uni-

¹ Commission European, *Elargissement 98, Document d'ensemble sur les rapports de la Commission*.

nea putând fi considerată doar ca un degrabă a unor constrângeri care pretext, determinând acceptarea mai oricum ar fi existat.

Bibliografie

- Baldwin, Richard E., Are Economists Traditional Trade Policy Views Still Valid?, în: Journal of Economic Literature, vol. XXX, June 1992.
- Bethell, Tom, The Free-Rider Confusion, în: Economics of Liberty, The Ludwig von Mises Institute, 1990.
- Coase, R. H., The Firm, the Market and the Law, The University of Chicago Press, 1988.
- Hayek, F.A., The Denationalization of Money, The Institute of Economic Affairs, 3rd edition, 1990.
- Hoppe, H.H., The Economics and Ethics of Private Property- Studies in Political Economy and Philosophy, Kluwer Academic Publishers, 1993.
- Kindleberger, C.P., The International Economic Order. Essays on Financial Crisis and International Public Goods, MIT Press, 1988.
- Meade, J.E., The Theory of International Economic Policy, Oxford University Press, 1955.
- R. Mundell, A Theory of Optimal Currency Areas, în: American Economic Review, 1961.
- North, Douglas C., Institutions, Institutional Change and Economic Performance, Cambridge University Press, 1990, p. 61-69.
- Pigou, A.C., The Economics of Welfare, Macmillan, St. Martin's Press, 1932.
- Rothbard, Murray N., For a New Liberty. The Libertarian Manifesto, Fox&Wilkes, 1994.
- Rothbard, Murray N., Logic of Action, Edward Elgar, 1997.
- Symes, Valerie; Levy, Carl; Littlewood, Jane (eds.).
- Tinbergen, Jan, Production, Income and Welfare: The Search for a Optimal Social Order, Wheatsheaf Books, 1985.
- Commission Européenne, Glossaire. Institutions, politiques et élargissement européen, 2000.
- The European Comission, Agenda 2000, July 1997.
- The European Commission, Enlargement 98, Commission Report. Romania.
- The European Comission- Directorate General for Enlargement, Enlargement and the Civil Society, Proceedings of the European Commission-sponsored Caritas Conference Brussels, October 1999.
- The European Commission, Treaty of Amsterdam: what has changed in Europe, 1999.